

A 300 éves Bethlen-kollégium
jubileumi ünnepségeinek
Tájékoztató könyve

AIUD—NAGYENYED
KÖNYVNYOMDA ÉS PAPIRÁRUGYÁR RÉSZVÉNYTÁRS.
1922

LINGNER GYÖRGY

szövőgyára

AIUD - NAGYENYED.

Alapítottott

1887.

Telefon

15.

Sürgőnyczím

LINGNER

Kiállításokon aranyéremmel és első díjakkal kitüntetve.

A hazai ipart pártoló közönségnek becses figyelmébe ajánlom a már több évtized óta fennálló szövő-gyáramban készült s nagy kelendőségnek örvendő készítményeimet, u. m. asztalterítőket, asztalkendőket, asztalfutókat, tálczaterítőket, ágytakarókat, függönyöket, törülközőket, gyermek- és nyári paplanokat, párna-diszítéshez betéteket, kötényeket, varrotasokat, szoknyákat és egyéb női és férfi szövött árukat.

Áruimat a **legjobb** és a **legfinomabb** anyagból készítem, éppen ezért azok **tartóssága**, **jó minősége**, valamint gyönyörű kiállítása és **olcsósága** fölülmulja ugy a bel-, mint a külföldi hasonló minőségű gyártmányokat.

Készítményeim ünnepi ajándéknak is igen alkalmasak.

Vidéki megrendeléseket póstán utánvét mellett teljesítek.

Arjegyzéket kívánatra ingyen!

T a r t a l o m:

A kollégium története	3
Tagozatai	14
Anyagi helyzete	16
Gyűjteményei	23
A gyűjtemények megtekintése	27
A város története	28
Népszámlálási statisztikája	31
Ipari, kereskedelmi és közgazdasági képe	32
Tájékoztató iroda	34
Ismerkedési estély	35
Az ünnepély rendje	35
Tornaverseny	37
Hangverseny	41
Diák-találkozó és pártfogó-egyesület	43
Irodalmi matiné	45
Esperesek értekezlete	45
Művészeti kiállítás	46
»Hangya«-telep megtekintése	46
Emlékérmek és jelvények	46
Emlékalbum	47
Váró F. könyve: »Bethlen Gábor kollégiuma«	47
Vasuti menetrend	48
Emlékkönyv	49
Hirdetések	50

T E X T

1	...
2	...
3	...
4	...
5	...
6	...
7	...
8	...
9	...
10	...
11	...
12	...
13	...
14	...
15	...
16	...
17	...
18	...
19	...
20	...
21	...
22	...
23	...
24	...
25	...
26	...
27	...
28	...
29	...
30	...
31	...
32	...
33	...
34	...
35	...
36	...
37	...
38	...
39	...
40	...
41	...
42	...
43	...
44	...
45	...
46	...
47	...
48	...
49	...
50	...
51	...
52	...
53	...
54	...
55	...
56	...
57	...
58	...
59	...
60	...
61	...
62	...
63	...
64	...
65	...
66	...
67	...
68	...
69	...
70	...
71	...
72	...
73	...
74	...
75	...
76	...
77	...
78	...
79	...
80	...
81	...
82	...
83	...
84	...
85	...
86	...
87	...
88	...
89	...
90	...
91	...
92	...
93	...
94	...
95	...
96	...
97	...
98	...
99	...
100	...

A 300 éves Bethlen-kollégium
jubileumi ünnepségeinek
Tájékoztató könyve

S. Doc.

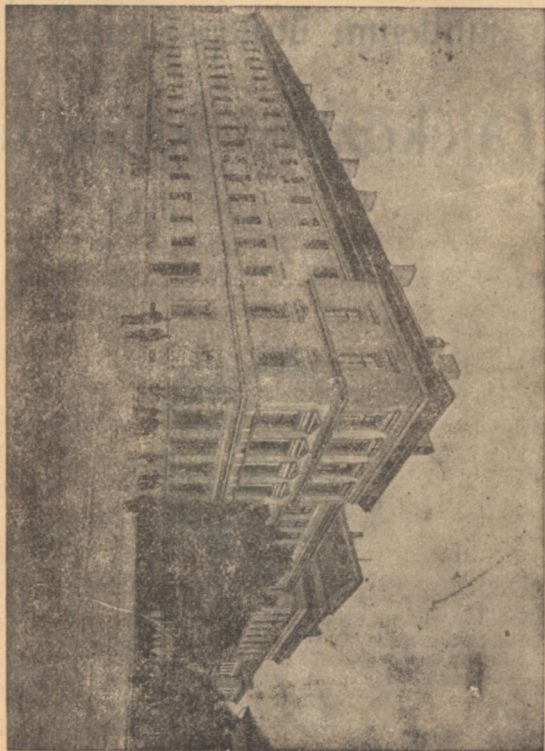
Biblioteca Județeană
— HARGHITA —

343.826

AIUD—NAGYENYED

KÖNYVNYOMDA ÉS PAPIRÁRUGYÁR RÉSZVÉNYTÁRS.

1922

VIENNA UNIVERSITY OF ECONOMICS AND BUSINESS

I.

A Bethlen-kollégium története.

A Bethlen-kollégium alapítását *Bethlen Gábor* javaslatára a kolozsvári országgyűlés mondja ki 1622. máj. 23-án s határozatát az említett országgyűlés VI. articulusában emeli törvényre, hangsulyozván, hogy ez országos főiskola fennállását biztosító birtok-alap »sem semmi nemű időben, semmi okon, semmi változásokban, se ezután következő fejedelmektől, se egyéb rendektől soha el ne vétessek, el ne abalienáltassék, hozzá rendelt minden proventusokkal egyetembe, hanem ezen mostani rendelkezünkben álljon és maradjon, mely mostani erővel való közönséges deliberationkat egész országul perpetuum statutumnak mondunk lenni communi ore et suffragio.« — Említett országgyűlés az alapítandó főiskola helyétül Kolozsvárt jelölte meg, de a végrehajtással megbízott fejedelem inkább székvárosa, Gyulafehérvár fényét és díszét

akarván emelni, Gyulafehérvárt veti meg alapját jubiláló kollégiumunknak.

Az iskola megnyitásától kezdve Bethlen Gábornak első teendője volt annak anyagi fennmaradását s szellemi emelkedését biztosítani. Szellemi emelkedéséről külföldi nagy tudásu tanárok megnyerésével, anyagi biztonságáról bőkezű végrendeletével gondoskodott,

1629-ig udvartartási költségei közé illeszti be a kollégium szükségleteinek fedezetét. 1629-ben, pár hónappal halála előtt adja ki alapító leveleibe foglalva fejedelmi rendelkezéseit az intézet jövőjének anyagi biztosítására.

Négy alapító levele van, melyek közül az egyik 1629. szept. 1-én, a másik három szept. 2-án kelt.

Az alapítás indokolása az alapító levelében a következő: »hogy Isten nevének dicsőségét terjeszteni, hogy Isten igéje szolgálainak s a szabad tudományok professorainak a vallásosság ápolására s az ifjuság nevelésére bővében lehessünk, azért akartuk az evangelium szerint reformált vallású gimnázium és iskolák kollégiumát itt Gyulafehérvárt, városunkban kegyelmesen megalapítani.«

E végrendeleti intézkedés tette lehetővé

az országos jellegű főiskola fennmaradását és fejlődését.

Az iskola első hajléka egy kettős udvarú, emeletes épület, a vár főkapujától jobbra a Bethlen Gábor életében kezdett épülni, de csak I. Rákóczi György alatt fejeztetett be,— ma katonai laktanyául szolgál.

1658-ig zavartalanul működött a kollégium. Ekkor az Erdélybe özönlő török-tatár horda feldúlta Gyulafehérvárt s benne a kollégiumot gazdag könyvtárával együtt. Az életben maradt diákok és tanárok Kolozsvárra menekülnek. Kollégiumunk 4 évig volt Kolozsvárt. 1662.-ben I. Apafi Mihály fejedelem,— kit méltán kollégiumunk második alapítójának tekinthetünk, — a kollégiumot Enyedre helyezi. Meg akarván őrizni főiskolai jellegét, külön patensben hozza az enyedi polgárság tudomására, hogy ez a kollégium nem olyan helyi intézet, melyet a város magáénak tekinthet, hanem országos főiskola s mint ilyent, tanügyi, fegyelmezési és önkormányzati jogok és kiváltságok illetik. Ez a pátens képezte kollégiumunk s idők folyamán a többi erdélyi ref. kollégium önkormányzati jogainak az alapját. Azon a helyen, hol a

kollégium most is áll, Apafi emeletes épületet emelt az intézetnek. (ez épületből ma semmi sincsen).

Ebben az időben alakul ki a Bethlen-kollégium gondnoki kara s ez a kormányzati forma lesz az erdélyi református egyházke-
rület kormányzati formájának az alapja is.

1682-ig tart a Bethlen-kollégium kizá-
rólagos országos jellege, mert az ezen évben Nagyenyedén tartott zsinat a kolozsvári és sárospatak-gyulafehérvári kollégiumokat az enyedivel egyenlő ranguaknak ismeri el, s hasonló szervezetükről gondoskodik.

Az önálló erdélyi fejedelemség meg-
szűnésével beállott változások a császári udvar részéről veszedelemmel fenyegették a kollégiumot. Ezt a veszélyt kollégiumunk eredményesen éli át, a Leopoldianum diplo-
ma biztosítja a Bethlen-kollégium minden meglevő jogainak és javainak »még ha ezek valamikor a káptalanéi voltak is« érintetlen fennmaradását.

Pár év múlva azonban 1704. márc. 16.-án virágvasárnapján — újabb veszedelem fenye-
geti. Labanc csapatok szállják meg a várost s parancsnokuk szabad rablást enged kato-

náinak s a védtelen város lakosságát kiszolgáltatja a zsákmányolók szenvedélyének. A lakosság egy része a kollégium falai között keresett menedéket s a diákokkal együtt ökölbe szorított kézzel nézte a katonák elvakult szenvedélyének féktelen tombolását. Végtére megsokalták a vérengzést s a polgárság és diákság közösen támadt az elvonuló labancokra s védve a kollégium és város érdekeit együtt küzdve, egymásért harcolva üzik el a garázdálkodókat a város területéről.

A harcban elesett diákok emlékét kegyeletesen őrzi a Kápolnadombon (sétatér) levő diákemlék. Az emlékkövet az 1918. évi forradalmi időkben megrongálták s a diákok azt a koll. régiségtárában helyezték el. (Kollégiumunk történetének ezen emlékezetes lapját örökíti meg Jókai A nagyenyedi két füzében.)

A virágzásnak indult kollégium épülete leégett, könyvtára megsemmisült, diákjai, tanárai elszéledtek s az iskola közel állott a teljes megsemmisüléshez. — Az 1707. évben öt, az 1708. évben csak négy diák írja alá (subscribálja) az iskolai törvényeket.

A kurucz kor mozgalmai után 1713.-

ban veszi kezdetét az erdélyi ref. egyházkerület újjáéledése. Ismét Nagyenyeden tartott zsinat gondoskodik úgy a kerület mint az egyházmegyék és kollégiumok egyöntetű szervezetéről.

A kollégium gondnokai Párizzpapai professzor tanácsára a külföldi német, holland, svájci és angol hitsorsosokhoz fordultak segítségért. Az angol hitsorsosok segítsége volt a legnagyobb. Az angol király engedélyt adott a ruinált enyedi kollégiumnak való gyűjtésre. — Így gyűl össze az angol pénz.

Az angol pénz kamatai tették lehetővé a romokból való ujjáépülést. Mindez ideig az Enyeden való megtelepülés csak ideiglenes volt s folyton kísértett a Gyulafehérvárra való visszatelepítés gondolata. — A Bethlen Gábor által kezdett s I. Rákóczi György alatt befejezett épületben hosszú ideig a Sárospatakról elűzött ref. kollégium nyert hajlékot. 1716.-ban a vár átalakítása alkalmával a sárospatakiakat kiűzték s az épületet katonai célra foglalták le. Most már megszűnt a bizonytalanság, a kollégiumnak Enyeden kellett maradnia s leégett épületei helyett másról kellett gondoskodni.

A londoni bankban elhelyezett angol pénz — közel tizenegvezer font sterling — 1722-ben kezdett kamatozni. E kamatok felhasználásával veszi kezdetét a kollégium tervszerű építése. A régi telepet 1720-tól 1743-ig egészen átalakították, helyén egy négyszárnyú emeletes épület, az udvart körülfutó oszlopos folyosókkal, emelkedett. Előbb az utca felőli keleti szárny (1720—21) s az északi (1722), majd a déli (1727) s a nyugati (1729) épültek; végül az udvarra néző boltíves folyosók a földszinten (1730) s az emeleten (1743.) Mind az angol pénz kamataiból.

A kollégium későbbi belső építkezéseit is az angol pénz kamatai tették lehetővé.

1775-ben a kormánysházák útján engedélyt nyer a kollégium megavult épületeinek »kijavítására és kibővítésére.« Szerény céllal kérték az engedélyt, hogy akadálytalanul megnyerhessék. Tulajdonképpen pedig egy önálló új épületet emeltek, párhuzamosan s egyenlő hosszúságban a már avuló négyszárnyú épület nyugati sorával. Boltozatos szobáival, folyosóival, mansard-fedelével fennáll ma is. *

* L. Váró F. Bethlen Gábor kollégiuma 91. l.

Az építkezéssel párhuzamosan erősödik az intézet szellemiekben is s a XVIII. század folyamán 1704—1849-ig virágkorát éli.

1849. jan. 8-án éri kollégiumunkat a harmadik nagy pusztulás. — A városba özönlő felkelők dúlásának áldozatul esik épületeinek nagy része; értékes könyvtára harmadszor semmisül meg.

Az angol pénz utolsó tőke-maradványának felhasználásával épül a legújabb szárny. (1883—85.)

Méltán mondja Váró Ferencz, hogy: »Amit az egykori erdélyi országos kollégium ruinálására, ... ellenségek ármánya ismételten elkövetett, azt Istennek dicsőségére, a nagy és szabad brit nemzet gyermekeinek vallásos és műveltségszerető lelke, egykori nemes áldozatával egyszer mindenkorra helyrehozni segített.«

Alapítása óta a Bethlen-kollégium látta el Erdély református egyházközségeit pappal, iskoláit tanítóval. A XIX. században, mikor önálló tanítóképző-intézetek alakulnak, természetes, hogy a Bethlen-kollégiumra várt a feladat, az egyházkerület támogatásával tanítóképző-intézetet állítani fel, 1853-tól 1858-ig

épület hiánya miatt Kolozsvárt állott fenn ez az intézet s 1858. óta a kollégium kebelében.

1895-ben az egyházkerület Kolozsvárt theol. fakultást nyitott, minek folytán az enyedi theol. akadémián azóta a tanítás szünetel.

Theologiai tanszékeinek megszüntetésével, eredeti rendeltetése lényeges csorbát szenvedett. Úgy, hogy az intézet ma már csak közvetve, gimnáziumának teljes önkormányzatú református jellegével, a tanulók segélyezéseinek méreteivel, közvetetlenebbül pedig az egyházkerületi néptanítóképzés dajkálásával felel meg az alapító fejedelmi szabású eredeti célzatának.*

1908-ban a kollégium a tanítóképzés ügyét egyházkerületi segéllyel teljesen magára vállalta s a tanítóképző-intézetet a kollégium integráns alkotó részének ismerte el.

Nemesítő főiskolája volt ez intézet századokon keresztül Erdélynek s alma matere különösen a szegénysorsú székely gyermekeknek. Százan és ezeren köszönték és köszönik a Bethlen-cipónak tudásukat, mű-

* L. Váró F. A Bethlen Gábor Kollégiuma 65, 66. l.

veltségüket és kenyérüket. Valami zsibongó folytonos haladási vágy hatja át e kollégium mindenkori tanárait s a liberális eszmék iránti lelkesedéssel eltelve hagyják el küszöbét öreg diákjai.

A szabadelvű újítás szelleme a Bethlen-kollégium történetében a legemlékezetesebb korszakoknak dicső hagyománya. Apáczai mind a tanításban, mind egyházi elveiben szembeszáll a nyűgül megszokott viszonyokkal: Des Cartesot követi, anyanyelvén tanít, presbiteri egyházkormányzatot kíván. Deézsi Márton és társai Coccejus nyomán a hitigazságok körül bibliai alapon egyéb tekintélytől ment szabad vizsgálódás jogát követelik. Tanítványuk, Tótfalusi Kis Miklós merészkedik az egyházi felfogás riasztó, rideg szigorával szemben végesvégig javítgatni a bibliafordítás Károli-féle szövegét. Abód a tanításban a reál ismeretek felkarolását sürgeti. Benkő Ferenc a természetrajz-földrajzi magyar irodalom úttörője. Hegedűs Sámuel a művészetek nemesítő, Szász Károly a nemzeti mult lelkesítő hatásait értékesíti a nevelésben. Kovács Ödön a Schleiermacher világitásába állítván a vallást s a vallástudományt új

lelket önt az egyházi szolgálatba. Sajátságos vonása a Bethlen-kollégium légkörében fejlődött kiválóbb szellemeknek bizonyos komor eredetiség, független önképzés, öntudatlan, nem számító becsvágy, nemtörődés az átlagos szokások, közdivat követeléseivel. Saját célok, saját eszközök, saját módszer. Apácza, Bethlen Miklós gróf, Bod Péter, Benkő József a Transsylvania írója, Körösi Csoma Sándor, Bolyai Farkas, Jancsó Pál, Köteles Sámuel, Barabás Miklós, Mihályi Károly, Gróf Kuun Kocsárd, Mikó Imre gróf, báró Kemény Zsigmond, Salamon Ferenc és mások pályái mutatják. Némelyikök szellemi tevékenységének alapossága mellett sokoldalúságával is meglep, senki sem inkább, mint Párizspapai, Szász Károly az öreg s hasonló nevű fia is. *

XIX. század folyamán tekintélyes számú román ifjú is tanult a kollégiumban, s közülök ma többen előkelő állásokat töltenek be, hálásan gondolva az intézetben töltött éveikre.

* L. Váró : Bethlen Gábor kollégiuma 67, 68. 1.

A kollégium tagozatainak jelenlegi állapota a következő:

A. Főgimnázium.

A rendes tanárok száma	- - - - -	15.
A helyettes „ „	- - - - -	6.
Az óraadó „ „	- - - - -	1.

(IX. 22-iki állapot szerint.)

Beiratkozott növendékek száma 519; ebből fiu 345, leány 164.

A négy alsó osztály mindenike párhuzamos.

Az 1921/22 isk. évvel a volt ref. polgári iskola beolvadt a gimnáziumba.

Ugyancsak a fenti iskolai évtől kezdődőleg a ref. elemi iskola is a gimn. épületében nyert elhelyezést, 1921/22-ben 4, az idén 5 tantermet bocsátván rendelkezésére.

A fiu tanulók száma az utóbbi 2—3 év alatt csökkent.

B. Tanítóképző-intézet.

A rendes tanárok száma 8.

A növendékek száma az utóbbi években 80—120 között váltakozott.

A tanítóképző-intézettel kapcsolatos gyakorló-iskolának 36 tanulója van.

C. *Református tanítónőképző-intézet.*

Az erdélyi református egyházkerület a reformáció fennállásának 400 éves fordulója alkalmából 1917-ben szervezte meg a Kolozsvárra tervezett leánynevelő intézet egyik tagozatául a tanítónőképző-intézetet, s ezt Nagyenyeden helyezte el. Az intézet megszervezésének a megindítása *dr. Kenessey Béla* s fejlesztése *Nagy Károly* püspökök nevéhez kapcsolódik. Az intézet fokozatosan fejlődött négy évfolyamúvá. Jelenleg négy osztálya van, s kapcsolatosan van szervezve a gyakorló-elemi iskola is. A vidéki leánynövendékek részére internátus áll rendelkezésre, a hol 80 növendék nyerhet elhelyezést. Az intézet élén *Fejes Áron*, kollégiumi rektor-professor áll, mint igazgató. A tanári testületben 1 rendes, 3 segédtanár, 8 óráadó van. Az intézet növendékeinek száma 80—120 között ingadozik. A 4 osztályu gyakorló-elemi iskolában 24 növendék van. A leány-internátus a kollégium különálló főutcai, a tantermek a kollégium főtéri épületében vannak.

II.

A kollégium anyagi helyzete.

Bethlen Gábor fejedelem életében maga gondoskodott kollégiuma szükségleteinek fedezéséről. Az általa alkalmazott tanárok tiszteletdíja ezer imperialis tallér,* természetbeni lakás és élelmiszer volt. A tanulók közül 40 alumnus nyert tőle pénzt, ruházatot és bőven élelmet.

Halála előtt kevéssel intézkedett végrendeletében arról, hogy az 1622 évi országgyűlés határozata szellemének megfelelően a kollégium örökké való fennállása biztossá tasselék. E végből a kollégium még félben levő részének megépítésére 6000 forintot, fenntartására egyebek közt Erdélyben nyolc község (Enyed, Miriszló, Felenyed, Muzsina, Hidas, Besenyő, Henningfalva, Décse) határában mezőgazdasági és erdőbirtokokat rendelt. E fejedelmi hagyomány majdnem napjainkig sértetlenül állott fenn. Mostani kiterjedésében 1565 kat. hold mezőgazda-

* 1 imperialis tallér 1½ forint. Akkor egy tehén ára 7 forint volt.

sági és 2912 kat. hold erdőgazdasági területet alkot. E területek fekvése volt az egyik döntő ok a mellett, hogy az 1658-iki pusztulás következtében alapvagyonában és jövedelmeiben megfogyatkozott kollégium Nagyenyedre helyeztessék át.

A fejedelmi alap ekkor már csak 20 növendéket tud ellátni, de a fejedelem szellemének örökösei, számszerint 12 főnemes és a közrendhez tartozó Csernátoni Pál kollégiumi tanár 25 növendék tartását vállalták el. A XVIII. század nagy megpróbáltatásai (1704 és 1707 évi harcok, a kőszó illetmény elvonása, a gyulafehérvári épület végleges elvétele, a dedreceni dézma leszállítása, majd eltiltása, a kamara által indított per) egyfelől a kollegiumnak véglegesen Enyeden való maradását eredményezték, másfelől alkalmat és okot adtak az angol hitsorsosok részvételének és magánosok, előkelő családok jótékonyágának megnyilatkozására. Amannak, látható jele 11.000 font sterling »angol pénz« emennek 34 alapítvány.

Az angol pénzből épült fel 1720—1743 között az a kollegium, a mely 1849-ben egészen elpusztult; ugyanabból kezdték meg

1775-ben a nyugati épületnek (ma tanító-képző-intézeti internátus), 1826-ban a déli szárnynak (ma főgimnáziumi internátus) építését. Végül az angol tőke maradványainak felhasználásával emelték 1883—85-ben a legrégibb épület romjainak helyén a mai keleti szárnyat a főgimnázium tantermei és a kollégium gyűjteményei számára.

Az említett 34 alapítvány pedig, a mely mai napig kerek számban 140-re nőtt fel, a tanulók további segélyezését tette lehetővé az által a jövedelem által, a melyet nagy részben a törzsvagyonhoz belőlük leginkább magyar nemesektől vásárolt ingatlanok, kis részben a szerzett értékpapírok nyújtottak. A vásárlások eredményeképp 1911-ben már 17 község határában 10884 kat. hold terjedelmű, megfelelő gazdasági épületekkel, a vengárdi határban mezőgazdasági szeszgyárral felszerelt ingatlana volt a kollégiumnak, a miből 6114 hold erdő-, 4744 hold mező-, 26 hold szőlőgazdasági terület. Tulajdonosa a kollégium továbbá Nagyenyeden 17 részint földszintes, részint egy emeletes lakóháznak, — melyek közül 14 tanári szállásul szolgál, — és egy téglagyárnak. Az 1918 évi forradalom

alkalmával mindenik gazdaságában, azok épületeiben, kerítéseiben, felszerelésében, az erdőkön kitermelt és lábon álló fában, tanépületeiben, internátusának ingóságaiban a kollégiumot ismételten tetemes kár érte.

* * *

Az ingatlan vagyonnak a változó korról mindig lépést tartó jövedelme tette lehetővé a tanulók segélyezését és a tanárok fizetésének biztosítását egészen 1919-ig. A tanulók segélyezése, a mely az alapító fejedelem udvartartásának 1628 évi fizetés-lajstromában 800 forint pénzüsszeggel szerepelt, még 1919-en túl is növekedett, ha értékben nem is, de a változott viszonyoknak megfelelően szám szerint. 1919-ben a segélyösszeg 61808 K, 1920-ban 211409 K, 1921-ben 231905 leu volt. E segélyezés a kollégium törzsvagyonának érintetlen fenntartása mellett a tehetősebb tanuló ifjúság fokozatos anyagi megterhelésével is csak úgy volt lehetséges, hogy a tanári és gazdasági személyzetnek legnagyobbrészt az ingatlanok jövedelméből fedezendő fizetése a tisztességes megélhetéshez szükséges színvonal alá süllyedt. Pedig ez a

Javadalom még a 19-ik század közepén fényes volt* s azután is meghaladta a más intézetek által nyújtott fizetést az enyedi kollégium különös rendeltetésének és ehhez mért helyzetének megfelelően egészen a legújabb időkig.

A huszadik század első évtizedében a tanulók számának emelkedése, az egész intézetnek korszerű átalakítása oly nagy feladatot rótt az alapra, hogy az addig teljesen saját erejéből élő kollegium kénytelen az évtized végén állami fizetéskiegészítést venni igénybe, hogy alkalmazottainak az állam által megállapított javadalmat nyújthassa. E régen és méltán megérdemelt támogatást azonban csak egy évtizeden át élvezhette és attól a sors épen akkor fosztotta meg, mikor az ingatlanokra vonatkozólag kötött hosszabb le-

* Mihályi Károly insp. prof. és jegyző 1851 dec. 23-án az illető jegyzőkönyvekből és oklevelekből eszközölt kiírása szerint a professzorok egész évi illetéke volt: 750 rf. készpénz, szállás, 24 öl tűzifa, fele bikk, fele tölgy, 116 véka tiszta búza, 116 véka másodbúza, három hizott sertés, kilenc szekér széna, 100 kalangya szalma, 120 véka csős törökbúza, 160 veder seprős bor, és ezen kívül 24 fajta különböző rendbeli konyhára valók.

járatú bérszerződések megszűnésével a világháboru teremtetten új viszonyoknak megfelelően jövedelmeztesíthető mezőgazdasági birtokai — 400 hold kivételével — a román állam által kényszerbérbe vétettek. A kényszerbérek holdanként átlagban egy véka búza piaci árának is alig feleltek meg, a mi miatt a mezőgazdasági birtok egyébként kihozható jövedelme egy hatodára sőt egy tizedére szállott alá. Három éven át vívta nehéz gazdasági küzdelmét ebben a helyzetben a kollégium. És a küzdelem eredménye: egy teljes díjfizető bennlakó tanuló költségének az 1918-19 évi 1322 K-val szemben 1922-23-ban 4200 leura emelkedése, a tanári fizetésnek pedig az állami tanári fizetés felére való alászállása.*

A 24 rendes és 8 helyettes tanárt alkalmazó intézetet ennek a fizetésnek a folyósítása is nehéz és alig megoldható feladat elé állította. És a helyzet még egyre rosszabbodott. 1922 július 10-én kezdetét vette a kollégiumi birtokok kisajátítása. A kisajátítás

* 1921-22-ben heti 20 tanítási óra kötelezettsége mellett egy 10-15 évi szolgálattal bíró 3 gyermekes nős tanár fizetése havi 1550 leu, 25-30 évi szolgálattal bíróé havi 2000 leu.

rendén 1922 szept. 18-ig 8 község határában 2162 kat. hold mezőgazdasági birtok vétetett el a földbirtokreform törvény 6. cikke alapján. Ugyanezen törvénycikk 7. pontja értelmében csupán a lakóházak, falusi belsőségek, az épületek, szőlők hagyattak meg a kollégium tulajdonában.

A kisajátítási ár holdanként 200 és 1800 leu között változik, tehát a forgalmi értéknek legfennebb egy ötödét éri el. Ha a kisajátítási eljárás a további 9 községben ugyanúgy fog végbemenni, mint az eddig elintézetekben és ha a most tekintélyes vagyont képviselő erdők az őket fenyegető hasonló sorsot el nem kerülnek s az érettök fizetendő kártalanítási ár a törvény 50. cikke értelmében az 1913 évi árat meg nem fogja haladni, akkor a fenntartási alap jelenlegi forgalmi értékének kerek számban $\frac{1}{10}$ -ére fog alászállni. Ennek az értéknek emelkedését vagy jövedelmezőségének nagyobbodását eleve kizárja a törvény 85-ik cikke, amely szerint a kártalanítási ár minden erkölcsi személy részére tőketörlesztés alá nem eső 5 százalék évi kamatozású járadéklevelekkel fizetendő.

Ha a kollégium további fennmaradásának alapját csak e járadék-levelek fogják képezni, akkor 300 éven át teljesített hivatásának jövőbeli sorsa meg van pecsételve. — De ha a messze jövőbe látó szellem magasztos elhatározásából született, három századon keresztül a benne élő lélek erejénél fogva annyi vihart diadalmasan átállott, háromszor elpusztult és háromszor újjá éledett intézmény kiáltó szava meghaligatásra talál azoknál, a kik az alapító szellemének, a vihart álló léleknek, az újjá szülő erőnek örökösei, akkor ez a kollégium továbbra is élni, fejlődni és virágozni fog.

III.

A kollégium gyűjteményei :

a) Könyvtár. Öre: *Jékely Lajos*.

E gyűjtemény el van helyezve a keleti szárny első emeletén egy nagy és egy kisebb teremben.

A gyulafehérvári Bethlen-főiskola alapításával egyidejű a könyvtár keletkezése is. Háromizben pusztult el : az első anyagát 1658-ban Gyulafehérvárt égették fel a tatá-

rok, a második könyvtár 1704-ben a kuruc-labanc mozgalmak idején hamvadt el, a harmadik pedig a 48 49-iki szabadságharc idején pusztult el.

A jelenlegi negyedik könyvtárt az 1850-es években alapította Mikó Imre gróf. Állománya az 1921. június 30-iki kimutatás szerint 53,676 kötet; ezek között 20 ősnymtatvány, 141 kötet hungaricum (1711 előtti időből) és 655 kézirat.

A könyvtár érdekességei: Miskolczi Puáh Pál halotti prédikációinak (1633) egyetlen példánya (unicum); a Mikó Imre zárt klasszikus-könyvtára 19 ősnymtatvánnyal, rendkívül értékes velencei, pármái, párisi kiadásokkal; Scotus Johannes 1474-ből való theol-philos. műve: »In quartum librum sententiarum opus«, amely a 49-iki máglyáról megcsonkult táblájával elég épen menekült meg és került vissza stb. Az újabb szerzemények közül értékes a Fejér Codex diplomatikus-a a néhai Lonovics József egri (kalccsai) érsek könyvtárából; teljes, ép példány.

b) Természetrajzi gyűjtemény.

A gyűjtemény őre: *Benkő Gyula*.

E gyűjtemény el van helyezve a keleti szárny első emeletén 3 teremben.

A gyűjtemény anyagának összegyűjtésében s elrendezésében kiváló érdeme van néhai Herepei Károly, Elekes Károly és dr. Szilády Zoltán tanároknak. Alapítója Benkő Ferenc, az első magyar mineralogia írója volt (1790-1816).

Úgy az állat-, növény-, mint az ásvány-, kőzet- és kővület-gyűjtemény Alsó-Fehér vármegye faunájáról, florájáról stb. teljes képet nyújt. Egyebek mellett figyelemre méltó a közel 22,000 drb-ból álló rovargyűjtemény, melynek megbízható determinálásait és izléses kiállítását dr. Szilády Zoltán végezte, továbbá a gazdag csiga-, kagyló- és tojás-gyűjtemény; az a szekrény, mely a külföldi állatokat tartalmazza, azok a 3 kis dobozban levő tropusi lepke- és egyéb rovar-példányok, melyek Fenichel Sámuel volt intézeti növendék, ausztráliai utazó emlékét őrzik stb.

Az állatani gyűjtemény 25,000 db.

A növénytani » 9,000 »

Az ásvány-földtani » 13,000 »

A földrajzi » 600 »

Igy az egész gyűjtemény közel 50,000 db-ból áll, melyeknek elhelyezésére már a helyiségek nem elegendők.

c) R é g i s é g t á r. Gyűjtemény-őr :

Bodrogi János.

E gyűjtemény el van helyezve a keleti szárny földszintjén egy teremben. A gyűjtemény tulajdonképpen szervezője P. Szathmáry Károly volt. Az anyag összegyűjtésében kiváló érdeme van néhai Herepei Károly tanárnak.

E gyűjtemény leginkább az Alsó-Fehér-megyében végzett ásatások eredménye és tiszta képet ad a megye kulturhistóriájáról. Figyelemre méltók a marosgombási honfoglaláskori zsugorított és skytha sírok, leletek mellett az újabb időben több helyt és nagy mennyiségben kapott festett cserepek, melyek a csiszolt kőkorszak maradványai, egy elég jó állapotban levő római bronz sisak, két római tabula cerata Verespatakról s első sorban a gr. Mikó Imre által ajándékozott értékes érem-gyűjtemény.

A gyűjtemény meghaladja a 9000 darabot.

d) Néprajzi gyűjtemény. Gyűjtemény-őr: *Elekes Viktor*.

Az intézet e legfiatalabb gyűjteményét alapította Lázár István és Szilády Zoltán tanár 1904-ben.

Érdekes a sok szép himzés s egyéb már alig kapható tárgy mellett az »Erdély régi tűzhelyei«-nek sorozata s a Fenichel Samu hagyatékából vagy 100 drb ausztráliai tárgy. A gyűjtemény körülbelől 1424 drbból áll.

A gyűjtemények megtekintése.

Az intézet valamennyi gyűjteménye (könyvtár, régiségtár, természetrajzi múzeum és néprajzi gyűjtemény) csak október 7-én és 9-én d. e. 8—10 óráig tekinthető meg a gyűjtemények őrinek vezetése mellett.

IV.

A város története.

Nagyenyed a Maros jobb partján az Őr-hegy lábánál fekszik. Helyén az ásatások tanúsága szerint már a Kr. e. VII. században skytha telep lehetett.

A római uralom idején a város helyén Brucla római város feküdt. Brucla a többi marosmenti római teleppel együtt sokat szenvedett az idegen betörőktől, míg végre Kr. u. 211-ben az egész Dácia a gótok hatalma alá került.

A népvándorlás viharai bizonyára városunk felett sem vonultak el nyom nélkül s valószínű, hogy sok pusztulást állott ki, míg a magyar állam megalakulása után hosszabb időre terjedő nyugalom évei következtek. A XIII. században Erdélybe vándorolt szászok adnak új lendületet a városnak.

A szász alapításnak és életnek emlékét őrzi mai napig is egy pár utca és határrész német nevének magyaros elferditése: Schwarze-gasse = Varcagás, később Várszegutca; Herrlos = Hellós, Frauengut = Frankut stb.

A helység német neve Strassburg am Maros volt.

Az 1437 évi parasztlázadás alkalmával, a falai közé menekült parasztságot a nemes-ség fegyverrel üzi ki; ekkor érte a várost az első pusztulás. A Báthori Zsigmond áll-hatatlanságával Erdélyre zúduló veszedel-mekből oroszlánrész jutott városunknak.

Közelében, Miriszló község mellett törik össze a Mihály vajda erdélyi hatalma, hol Bástától és a magyaroktól vereséget szenved 1600 szept. 18-án. A csata helyén emlékkő áll.

A város fejlődése a protestantizmus ter-jedésével áll kapcsolatban.

Jobbára szász ajkú lakossága csakhamar lutheránussá lévén, a sánczokkal körülvett vár nagytemploma is az övé lesz. A nagy-templom mellett levő kis templomot a kál-vinista magyarok foglalják le. A róm. kath. egyház élete, minthogy csaknem az összes lakosság protestánssá lett, meg is szűnik s csak a XVIII. században kel új életre. A XVI. században még többségben levő szász és lutheránus lakosság a kálvinista fejedel-mek idejében mindinkább magyarosodni kezd s kálvinista hitre tér.

A szépen fejlődő várost azonban ismét viharok sorvasztják. 1658-ban az Erdélybe

zúduló török-tatár hordák pusztitják el, 1704. márc. 16-án a labancok, 1849 jan. 8-9-én a forradalom áldozata lesz.

Az annyiszor földúlt és elhamvasztott város azonban mindig újra föléledt és Alsó-fehérvármegyének, sőt egész Erdélynek egyik kiváló művelődési központja lett, főleg azóta, hogy Apafi fejedelem a Bethlen Gábor főiskoláját 1662-ben Nagyenyedre helyezte át, s már megelőzőleg II. Rákóczi György a helységet a *nemes városok* sorába emelte volt.

A XVIII. sz. elején Gyulafehérvárról a vármegyei hatóság is ide költözött.

A város jelentősége nő a ref. püspöknek 1784-ben Enyedre való telepedésével. 1784—1848-ig volt Enyed a ref. püspöki székhely. A kollégiumnak a városra gyakorolt hatása különösen abban a szabadelvű, haladó szellemen nyilvánult meg, melyben a tanári kar és polgárság találkozott s diadalra jutásáért oly sok politikai harcot folytatott.

*

A város lakossága számát, nemzetiségi és felekezeti megoszlását a következő statisztikai táblázatok mutatják:

Nagyenyed lakossága az 1910. és 1920. évi népszámlási adatok szerint

Össz- lakosság	Magyarok		Románok		Románok %-a 1920-ban	Németek		Zsidók	Mások			
	1910	1920	1910	1920		1910	1920		1910	1920		
8663	8108	6497	5604	69.1	1940	1954	24.1	163	103	437	63	10

Vallás szerint.

	1857-ben	1900-ban
ref.	2503	3495
g. kath.	871	1537
r. kath.	796	1537
ág. ev.	228	227
izr.	100	282
g. kel.	40	412
egyéb	10	184
		unit.

A város ipari, kereskedelmi és közgazdasági képe.

a) *Pénzüntézetek:*

1. Nagyenvedi Kisegítő Takarékpénztár részvénytársaság.

2. Alsófehérvármegyei Gazdasági bank és Takarékpénztár részvénytársaság.

3. Agrár Takarékpénztár részvénytársaság Marosvásárhelyt Nagyenvedi fiók-intézete.

4. »Goronul« hitel- és gazdasági intézet részvénytársaság.

b) *Kereskedelmi és ipari vállalatok.*

1. »Vulkán« automobil és gépjavitó vállalat Balogh és társai betéti társaság.

2. Ganz-féle villamossági üzem.

3. Nagyenvedi épület- és lakatosárúgyár részvénytársaság.

4. Paulini testvérek rézműves, rézőntő és gépjavitó műhely.

5. Közműhely a nagyenyedi faiparosok beszerző, termelő és értékesítő szövetkezete.

6. Nagyenvedi Könyvnyomda és Papírárúgyár részvénytársaság.

7. Csokoládégyár Weinrich Károly és társai.

8. »Hangya« szövetkezetek központja, mint termelő, értékesítő és fogyasztási szövetkezet.

9. Fatelítő-telepállami vasutak kezelésében.

10. Klemm Pál erdőkitermelés és gőzfűrés.

11. Mümalom Kisegítő Takarékpénztár részvénytársaság kezelésében (sajáttulajdona).

12. Eczetgyár.

13. Téglagyár Kisegítő takarékpénztár kezelésében (Bethlen-kollégium tulajdona).

14. Czementárugyár betéti társaság.

15. Munkásruhagyár Görög Béla tulajdona.

16. Lingner György szövőgyára.

17. Harisnyakötőgyár Silberstein Sándor tulajdona.

18. Králik Vilmos kosárfonógyára.

c) *Gazdasági vállalatok.*

1. Erdélyhegyaljai bortermelők szövetsége részvénytársaság.

2. Szőlőbirtokosok pinczegazdasága részvénytársaság.

3. Br. Kemény Arpád csombord—alsógáldi uradalmainak borgazdasága.

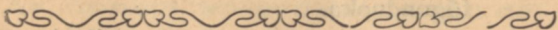
4. Faiskolák és szőlőoltványtelepek részvénytársaság Ambrosi, Fischer és társai.
 5. Transsylvania szőlőoltványtelep és kertgazdaság.
 6. U. Kovács Józsefné kertészeti telepe.
 7. Tellár József kertészeti telepe.
 8. Glück és Stern örökösei szeszgyára.
 9. Dragomir Klement első román likör- és rumgyár.
 10. Városi szeszfőzde.
 11. Paulini testvérek szeszfőzde.
 12. Ferichel Mór szeszfőzde.
-

Tájékoztató iroda.

Az ünnepélyek rendezősége a jubileum idejére (október 7—9) **tájékoztató irodát** nyitott a kollégium jószágigazgatói irodájában. Felhívjuk az ünnepségek vendég közönségét, hogy minden — a tájékoztató füzetben meg nem található — fontosabb felvilágosításért ide forduljon. Ugyanott messenger-boy szolgálatot teljesítő kerékpáros „**cursor**“-csapat áll a vendégek rendelkezésére.

Ismerkedési estély

október 7-én esti 8 $\frac{1}{2}$ órakor a kollégiumban,
a felsősor folyosóján és tantermeiben. Ugyan-
ott *étkezés* október 8-án délben és este.

Az ünnepély rendje:

1922 október hó 8-án, vasárnap,

I. ISTENTISZTELET

a templomban, kedvező időben a kollégium
udvarán délelőtt 1 $\frac{1}{2}$ 10 órakor.

1. Gyülekezet éneke, — XC. zsoltár.
2. Imát mond Juhász Albert vallástanár.
3. Schubert F. A teremtőhöz, — éneklik
az egyesített városi daloskörök, Veress
István zenetanár vezetésével.
4. Predikál Nagy Károly erdélyi reformá-
tus püspök.
5. Váró-Borsai: Bethlen-óda, előadja a
kollégiumi ifjúság ének- és zenekara,
Veress Gábor zenetanár vezetésével.

Az istentiszteletet követi a templomban, kedvező időben a kollégium udvarán délelőtt 11 órakor:

II. ÜNNEPI KÖZGYÜLÉS.

1. Megnyitja Gáspár János, a kollégium főgondnoka.
2. Beszédet mond Dr. Garda Kálmán, a kollégium gondnoka.
3. Ünnepi ódáját előadja Jékely Lajos, a kollégium tanára.
4. A 300-adik évforduló megörökítésének javaslatát előterjeszti Fejes Áron rektor-professor.
5. A kollégium üdvözlése és válasz az üdvözlésekre.
6. Az ünnepi közgyűlés bezárása.
7. Gyülekezet éneke — 67-ik új ének.

*

Az istentisztelet és a diszközgyűlés kedvező idő esetén a kollégium udvarán, kedvezőtlen időben a várbeli ref. templomban lesz. A kollégium területére előbbi esetben csak jeggyel lehet bejutni. Ülőhely ára 5 leu, állóhelyé 2 leu. Ugy a kollégium udvarán, valamint esetleg a templomban a közönség pontosan kidolgozott terv szerint fog elhe-

lyeztetni. Az elhelyezésről és rendfenntartásról fehérvári karszalagos rendezőség gondoskodik. A jegyek vasárnap reggeltől kezdve a kollégium főkapujánál árusítatnak.

Az ünnepi közgyűlést követi délután 1½ órakor a kollégium udvarán:

III. EMLÉK-TÁBLA LELEPLEZÉS ÉS ZÁSZLÓ-ÁTADÁS.

1. A kollégiumi ifjuság éneke — XCII. dicséret.
2. Beszédet mond Bodrogi János kollégiumi tanár.
3. A nagyenyedi hölgyek zászlóját átadja özv. br. Bánffy Kázmírné sz. Pálffy Marie.
4. A gyülekezet közéneke — 67-ik új ének.

IV. TORNAVERSENY.

A tornaünnepély műsora :

I. Előmérkőzés.

kezdődik október 7-én d. e. 1¼ 9 órakor és d. u. 3 órakor a kollégium nagykertjében az N. T. K. sporttelepén.

A) DÉLELŐTT :

1. Felvonulás reggel 8 órakor, himnusz.
2. Közös szabadgyakorlatok.
3. Versenyek :
 - a) 100 m. síkfutás V—VI. o.
 - b) 150 " " VII—VIII. o.
 - c) Mászás rudon V—VI. o.
 - d) Függeszkedés kötélén VII—VIII. o.
 - e) Magasugrás V—VIII. o.
 - f) Fülelabdaverseny V—VIII. o.

B) DÉLUTÁN :

1. Felvonulás d. u. $1\frac{1}{2}$ 3 órakor.
2. Közös szabadgyakorlatok.
3. Versenyek :
 - a) Távolugrás V—VI. o.
 - b) Súlydobás VII—VIII. o.
 - c) Stafétafutás V—VIII. o.
 - d) Footballverseny V—VIII. o.

II. Főverseny:

október 8-án (vasárnap) d. u. $1\frac{1}{2}$ 3 órakor a kollégium nagykertjében, a vasuti pályaudvar szomszédságában, az N. T. K. sporttelepén :

1. Felvonulás d. u. $1\frac{1}{4}$ 3 órakor, himnusz.
2. Közös szabadgyakorlatok.

3. Csapattornászás.
4. Minta szabadgyakorlatok.
5. Versenyek :
 - a) 100 m. síkfutás V—VI. o.
 - b) 150 m. „ „ VII—VIII. o.
 - c) Mászás rúdon V—VI. o.
 - d) Függeszkedés kötélén VII—VIII. o.
 - e) Távolugrás V—VI. o.
 - f) Súlydobás VII—VIII. o.
 - g) Magasugrás V—VIII. o.
 - h) Stafétafutás V—VIII. o.
 - i) Füleslabdaverseny V—VIII. o.
 - j) Footballverseny V—VIII. o.
6. Felállás oszlopokba.
7. Beszédet mond az ifjúsághoz, Járai István főgimn. igazgató. A vándorzászló, oklevelek, jutalmak odaitélése.
8. Elvonulás.

Megjegyzés: A tanítónőképző mintacsapata programmon kívül a footballverseny befejeztével szabadgyakorlatokat mutat be.

Ugy az előmérkőzésre valamint a főversenyre a sorakozás a kollégium udvarán lesz. A kollégium veteránjai (végzett diákjai) okt. 8-án d. u. $1\frac{1}{4}$ 3 órakor szintén a kollégium udvarán sorakoznak.

A felvonulás sorrendje :

- I. Nagyenyed (főgimn.).
- II. Kolozsvár „
- III. Marosvásárhely „
- IV. Sepsiszentgyörgy „
- V. Szászváros „
- VI. Székelyudvarhely „
- VII. Zilah „
- VIII. Nagyenyed (tanítóképző)
- IX. Nagyenyed veteránjai évfolyamok szerint elrendezve.

*

Az előmérkőzések (október 7.) egész napjára érvényes jegyek a Teindel-féle főtéri bőr-üzletben csütörtöktől kezdve (okt. 5.) előre válthatók. A belépőjegy ára 10 leu.

A döntő verseny belépőjegyei okt. 5-től kezdve szintén a Teindel-féle üzletben, a verseny napján pedig a versenytéren válthatók neg.

Tribün-ülés: 25 L, tribün karzati ülés 20 L, ülőhely a szabadban az 1—2. sorban 20 L, a 3—4. sorban 15 L, ülőhely a szabadban a kapuk felől 10 L, állóhely a zárt területen 5 L, állóhely a töltésen 3 L.

Jegy-előjegyzés nincs.

*

Október hó 8-án este 8 órakor a templomban

V. HANGVERSENY.

A hangverseny műsora :

1. Lavotta J.: »Földiekkel játszó ...«
Férfikar. Éneklik a kollégium volt
növendékei. Vezényli: Veress Gábor.
2. Szaval: Veress Margit.
3. *a)* Rubinstein: Romance.
b) Tarnay: Haide.
c) Erkel: Bánk bán operából »Bor-
dal« Énekli: Farkas Béla. Zongorán
kiséri: Balázs László.
4. *a)* Tenaglia: Aria (1600).
b) Beethoven: Menuett.
c) Glazunov: Spanyol Serenad.
d) Popper: Magyar Rapsodia, Cellon
előadja: Rezik Károly. Zongorán
kiséri: Balázs László.
5. *a)* Liszt: Nocturne.
b) Chopin: Fantasie — Impromptu. Zon-
gorán előadja: Zsizsmann Rezső.
6. Erkel: »Bánk bán« operából a »Tisza-
parti jelenet«. Énekli: Baranyay Jolán.
Zongorán kíséri: Zsizsmann Rezső.

7. a) Goldmark : Air.
 b) Beethoven : Menuett.
 c) Mericanto-Burmester : Valse lente.
 d) Mozart – Kreisler : Rondo.

Hegedün előadja : Simor Jenő, zongorán kíséri : Zsizsmann Rezső.

8. Révfi Géza : »Sir a nóta«, Fövenyessy B. : A magyar diák. Énekli a kollégium ifjuságának vegyeskara. Vezényli Fövenyessy Bertalan.

*

Helyárak adóval együtt :

- a) Páholyülés Lei 33.
 b) Ülőhelyek Lei 27.50 és 22.
 c) Karzati ülőhely Lei 11.
 d) Diákjegy Lei 11.

Jegyek október 5-től 7-ig bezárólag Földes és Mihály urak üzletében, október 8-án egész nap a kollégium gazdasági hivatalában és este a hangverseny pénztáránál válthatók. Felülfizetések köszönettel fogadtatnak !

*

Október hó 9-én, hétfőn d. e. 9 órakor a
kollégium disztermében

VI. AZ ÖSSZES VOLT KOLLÉGIUMI DIÁKOK NAGYTALÁLKOZÓJA ÉS A PÁRTFOGÓ EGYE- SÜLET MEGALAKÍTÁSA.

Program:

1. Bár, dördül ég ... közének.
2. Imát mond Jancsó Sándor.
3. Dr. Nagy Albert nyug. vezértörzsorvos,
mint a legöregebb enyedi volt diák.
üdvözli a megjelenteket.
4. Fogarasi Albert megnyitó beszéde.
5. Üdvözlések a kollégium s az ifjuság
részéről.
6. Dr. Jeney Elek indítványa Emlékala-
pítvány létesítésére és Pártfogó-Egye-
sület alakítására.
7. Subscribálások.
8. Elnöki zárszó.

*

A szervezkedés előkészítői a pártfogó-
egyesület ügyében a következő tájékoztatót
bocsátották ki:

T á j é k o z t a t ó

a Bethlen-kollégium volt diákjai által teendő
 »Emlék-alapítvány« és megalakítandó »Párt-
 fogó-Egyesület« ügyéhez.

Név _____

Lakhely _____

I. Az Emlék-alapítványhoz hozzájárulok
 _____ leuval.

II. A Pártfogó-egyesület tagjai közé
 belépek 5 évi kötelezettséggel:

a) évi	- - - - -	1000 L. tagdíjjal.*
b) »	- - - - -	500 » » »
c) »	- - - - -	200 » » »
d) »	- - - - -	100 » » »
e) »	- - - - -	50 » » »

Kelet _____

Névaláírás : _____

Megjegyzés. A pártfogó-egyesület tagjai nemcsak volt diákok, hanem más oly egyének is lehetnek, kik az intézet érdekeit szívéükön hordozzák és céljait előmozdítani kívánják.

* Az évi tagsági-díjak nem elfogadott tételei törölendőek. Kérjük e lapot kitöltés és aláírás után mielőbb visszaküldeni sziveskedjék.

VII. A KOLLÉGIUM VOLT DIÁKJAINAK IRODALMI MATINÉJA.

Okt. 9-én d. e. $1\frac{1}{2}$ 11 órakor a Kollégium disztermében.

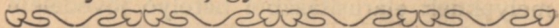
Programm:

1. Fogarasi Albert: Megnyitó.
2. Szabó Jenő: Költemények.
3. Csekme Ferencz: »Servus servorum«
elbeszélés a régi diákéletből.
4. Berde Mária: Versek.
5. Szabó Jenő dalait énekli Farkas Béla.
6. Szentimrei Jenő: Költemények.
7. Sipos Domokos: Elbeszélés.
8. Finta Gerő: Versek.
9. Gaudeamus igitur ...

*

A matinéra jegyek előre válthatók Székelyhidy Sándor divatáru-üzletében október 8-án d. e. 10 óráig, azontul a koll. gazdasági hivatalában felállított külön pénztárnál.

Jegyárak: I. hely 10 lei, II. hely 5 lei, állóhely és diákjegy 2 lei.

Esperesek értekezlete.

Október 9-én, hétfőn reggel 8 órára Püspök Úr Öméltósága az ünnepélyen megjelent espereseket értekezletre kéri a főgimnáziumi tanári tanácskozó terembe.

Művészeti kiállítás. A Bethlen-ünnepély alkalmából a kollégiumi főépület földszinti részén (a főbejáratától jobbra, egyik tanteremben) október 7, 8 és 9-én képzőművészeti kiállítás lesz. A kiállítást a kollégium egykori növendékei rendezik. Belépti díj személyenként 10 Lei, diákoknak 3 Lei. A tiszta jövedelem a Bethlen-ünnepély költségeinek fedezésére fordítatik.

*

Október 9-én délután 4 órakor az erdélyi »**Xangya**« szövetségek központi telepének megtekintése.

*

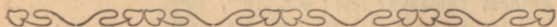
Emlékérmek és jelvények.

Az ünnepélyen művészi kivitelű bronzemlékérmek és jelvények kerülnek forgalomba, melyeknek elárusításából befolyó jövedelem az ünnepély költségeinek fedezésére fordítatik. Az érem is, a jelvény is neves magyar iparművész munkája. Az előbbinek ára 100 leu, az utóbbié 10 leu. Vásárolni lehet Mihály Vilmos könyvkereskedő üzletében és az elárusítással megbízott diákoknál.

*

Emlék-album.

A rendezőség az ünnepély után az *ünnepély egyes jeleneteit, az emléktáblát, az alapító és áthelyező fejedelmeket, a kollégiumnak nevezetesebb főgondnokait, hiresebb tanárait és diákjait* ábrázoló képekből **emlék-albumot** fog kiadni. Az album mintegy 20 képet fog tartalmazni, amelyek izléses könyv formába fűzött színes karton lapokra lesznek felragasztva. Ára 30 – 40 leu körül lesz. Aki az ünnepélyről ezt az emléket magának meg akarja szerezni, iratkozzék fel a Mihály Vilmos könyvkereskedésében kitett s bővebb felvilágosítást nyújtó iven, illetőleg azoknál a tanulóknál, akik előfizetők gyűjtésével meg lesznek bízva.

A kollégium története, — Váró Ferenc Bethlen Gábor kollégiuma c. munkája — kapható a Mihály Vilmos könyvkereskedésében és a Tájékoztató Irodában (kollégiumi jószágigazgatói iroda.)

A könyv ára : 10 leu.

M e n e t r e n d :

Vonatok indulása Nagyenyedről, Tövis—Brassó—Arad és egyes elágazó állomásokról :

Nagyenyedről Tövis felé :

1. reggel 6¹⁵ személyvonat
2. délután 17³⁶ vegyesvonat
3. este 19³⁸ személyvonat
4. „ 21²⁵ gyorsvonat.

Tövisről Brassó felé az 1. 3. 4. alattiak közvetlenül.

Tövisről Arad felé : 1⁵⁹, 7³⁵, 9²⁶, 23¹⁵

Küküllőszögről Parajd felé : 8²⁵

Kiskapusról Nagyszeben felé : 23³⁰, 9⁴⁵

Nagyszebenből Fogaras felé : 7²⁰, 15⁵⁹

Brassóból Fogaras felé : 6⁴⁵, 16³⁰

Brassóból Sepsiszentgyörgy felé : 7²⁵, 14⁰⁶, 16⁵⁰

Brassóból Zernest felé : 5⁵⁰, 17⁰⁰

Sepsiszentgyörgyről Bercecz felé : 9¹⁵, 18³²

Segesvárról Székelyudvarhely felé : 7⁰⁵, 12⁰⁰

Aradról Temesvár felé : 4⁰⁰, 18³⁸, 19²⁰

Aradról Kürtös felé : 7¹⁰, 7⁵³, 9³⁰, 15⁰⁰

Vonatok indulása Nagyenyedről és egyes elágazó vonalak állomásairól.

Tövis—Kolozsvár—Nagyvárad vonalon :

Nagyenyedről—Kolozsvár felé :

1. éjjel 2⁴⁴ vegyesvonat
2. reggel 7³⁴ személyvonat
3. „ 8⁴³ gyorsvonat
4. este 23⁵⁶ személyvonat.

Az 1 sz. csak Tövis—Kolozsvár között közlekedik.

- 2 „ Közvetlen csatlakozás : Marosvásárhely, Maros-
ujvár, Torda és Szatmár felé.
3. „ „ „ Torda és Szatmár felé.
4. „ „ „ Szatmár felé.

Székelykocsárdról Marosvásárhely felé : 9^{30} , 21^{20}

Marosludasról Besztercze felé : 1^{00} , 14^{15}

Székelykocsárdról Marosujvárra : 4^{50} , 9^{50} , 13^{00} , 16^{30} , 19^{10}

Aranyosgyéresről Tordára : 2^{40} , 5^{10} , 10^{20} , 14^{10} , 16^{40}

Tordáról Abrudbánya felé : reggel 8^{00}

Nagyváradról Abrudbánya felé : 6^{00} , 15^{50} , 18^{15}

Nagyváradról Szatmár felé : 9^{30} , 15^{45} , 18^{30} .

Emlékkönyv.

A jubileumra Dr. Szabó András szerkesztésében az *Enyedi Ujság emlékkönyvet* ad ki, melynek jövődelme a kollégiumi alapítvány javára fog fordíttatni.

**Alsófehérvármegyei Gazdaságibank és
Takarékpénztár Részvénytársaság
Nagyenyed.
Alaptőke 1 Millió Leu.**

Érdekközösségben a Kolozsvári Takarékpénztár és
Hitelbank Rt.-gal.

Elfogad betéteket könyvecskékre, vagy folyószámlára.
Leszámitol váltókat. Átutalásokat és fizetéseket teljesít
ugy a bel-, mint a külföldi piacokon. Vesz és elad tőzs-
dén jegyzett értékpapírokat és külföldi pénzeket. Nyitva
d. e. 9-től 1 óráig.

BAKÓ KÁROLY
építész és építőmester építési vállalata.
Építési iroda és lakás:
Nagyenyed. Baromvásár Mircea vodă 17.

Elvállal mindennemű építő munkák létesítését,
u. m. templomok, iskolák, lakóházak, gazdasági épü-
letek építését, valamint azok tervezését a legkedve-
zőbb föltételek és a legmesszebbmenő jótállás mellett.

BALLA BÉLA
hús üzlete Nagyenyeden.

 Figyelmes és pontos kiszolgálás.

BERKOVITS BÉLA

női és férfi divatüzlete

Nagyenyed (Főter 3 sz.)

Van szerencsém a nagyérdemű vevő közönség szíves figyelmét felhívni az őszi idényre felszerelt raktáromra, u. m. nagy választék a legutolsó divat szerint női és leányka kabátokban, továbbá férfi, fiu és gyermek készruháik, felöltők, téli kabátok, vadász-kabátok és utazóbundákban.

Nagy választék hazai gyártmányu „turul” női, férfi, fiu, leány és gyermek-cipőkben, továbbá a legutolsó divatu férfi, fiu és gyermek-kalapokban, valamint férfi, fiu ingek, kézelők és nyakkendőkben, ugyszintén nagy választék valódi angol és hazai gyártmányu ruha és felöltő szövetekben.

Saját szabóműhelyemben 24 órán belül a legfinomabb és legjobb kivitelben mértékutáni rendeléseket eszközölök.

Pontos és szolid kiszolgálás!

A nagyérdemű közönségnek becses pártfogását kérem

CIRNER JÓZSEF:

cégtulajdonos: CIRNER LÁSZLÓ

fűszer- és csemege-kereskedése

NAGYENYEDEN.

A nagyenyedi Szőlőbirtokosok Pincegazdasága Részvénytársaság elárusító helye. Idényszerű elsőrangú csemege és gyümölcs áruk mindig kaphatók.

Az első Erdélyi Általános Biztosító Társaság ügynöksége.

Emke kávéház Nagyenyed, Főtér 8.

Ne mulassza el senki a mai kor igényeinek teljesen megfelelő berendezésű kávéházamat felkeresni. — Hideg buffet, kitűnő erdélyi borok, két legújabb amerikai biliárd asztal, külön olvasó és játéktér.

Elsőrangú étterem.

Naponta cigányzene.

Szolid és pontos kiszolgálás.

B. párfogásukat kérve, tisztelettel

Rosenberg Ignác

Erdélyi Ernő

butorraktára Nagyenyed, Szentkirály-utca 17 szám
(a vármegyeházzal szemben).

Ajánlja dusan felszerelt nagy butor-raktárát, u. m. ebédlő-, szalon berendezések, továbbá uri szobák, irodai berendezések, hajlitott fa-, vas- és rézbutorok, szőnyegek és függönyök, saját készítményű izléses kárpitos munkák.

NE MULASSZUK EL

borszükségletünk beszerzése előtt az Erdély-hegyaljai Bortermelők Szövetségétől árajánlatot kérni.

A Szövetség már 50 literen felül szállít kitűnő minőségű hordós és 60 palackon felül palackozott borokat. Aiud—Nagyenyed, Főtér 14 sz.

FENICHEL LÁZÁR Nagyenyed, Fötér 25.

Ajánlom 25 év óta fennálló és jó hírnévnek örvendő fűszer, csemege, déligyümölcs, liszt, festékáru, bel- és külföldi ásványvíz kereskedésemet.

Felhivom a t. vevő közönség b. figyelmét állandó friss, elsőrendű és jó minőségű tisztán kezelt áruimra, ugymint: különféle teák, angol rumok, belföldi finom rumok kimérve és palackban, tea-sütemény, csokoládé különlegesség, karácsonyi és újévi díszletek, czukorkák, finom zamatu kávék, sajtok, sonka, szalámi, különféle füstölt és páczolt halak, szardinia, pisztráng, ossehering, csemege szőlő és likőr különlegességek, szavatolt tiszta édes nemes paprika.

Brázay, — Diana, — Vértés és Indaszeszbő! dus készlet. Az Erdélyhegyaljai Bortermelők Szövetsége Rt. bizományi elárusító helye.

Teljes tisztelettel: FENICHEL LÁZÁR.

Kérjük minden előkelőbb étterem és kávéházban a
Br. Kemény Árpád csombord-alsógáldi
uradalmainak borgazdasága
saját termésű többszörösen kitüntetett

Plebanos

Gs. Rizling

Muskotály

Ringató

borait, amelyeket ólomzárolt palackokban hoz forgalomba
a borgazdaság eladási irodája

AIUD — NAGYENYED, Fötér 14 szám.

Modern lakásberendezési vállalat.

Butor-készletben állandóan nagy raktár.

KUNSCH ANTAL épület- és butor-asztalos

NAGYENYED, Szentkirály-utca 40.

Elvállal mindennemű épületmunkákat. Készít és raktáron tart nagy választékban saját műhelyében készült teljes lakásberendezéseket minden stilben a legegyszerűbbtől a legfinomabb kivitelben, saját vagy adott tervek szerint.

A műhelyemben készült munkákért a legmesszebbmenő jóátállást vállalom.

Kárpitos munkákat saját műhelyemben jutányos árban elvállalok. — Temetkezési vállalat.

Rézműves, géplakatos, mezőgazdasági gépműhely

Paulini Testvérek

Nagyenyed.

Állandóan raktáron: Bächer ekék. Hohenheim-féle váltcekek, Kukoriczavető gépek, Kukoriczakaçáló gépek.

Szivattyúk.

Borsajtók. Szőlőmozsolók. Permetező alkatrészek. **Peronoszpóra fecskendők.** Réz mosóüstök üstházzal vagy üstház nélkül. Festő és timárustok. **Pálinkafőző készülékek.**

Elvállalunk: Motorok, kazánok és cséplőgépek javítását; bármilyen mezőgazdasági gépek javítását; vasrácsok, vaskapuk készítését; malmok, szeszgyárak, vízvezetékek, szivattyúk szerelését és javítását; fürdőszoba berendezéseket; továbbá mindennemű lakatos- és rézműves munkát. — Sárgaréz-öntőce. —

Spangenberg Gyula

asztalosmester

Nagyenyed, Alszeg-utca 20. (Úszoda mellett).

Készítek saját műhelyemben mindennemű modern épület munkákat, teljes lakásberendezéseket a legfinomabb és egyszerűbb kivitelben saját vagy adott tervek után.

A műhelyemben készült munkákért, azoknak gondos, szolid csinos kiviteléért már 25 év óta fennálló üzletem kezeskedik.

Tervezeteket díjtalanul készítek.

Szeidl Szállodában

téli és nyári étterem
kellemes kerthelyiséggel;
kávéház, cukrászda.

Elsőrangú pinczegazdaságok izletes asztali és buteliás borai árusítatnak.

Szolid árak és kiszolgálás. Központi fűtés.

Nagyenyed.

Hova menjünk vásárolni? Hol van mindig jó kedély?
Hol van mindig barátság?

Az elismert régi SZÉKELYHIDY-üzletben.

Ott lehet vásárolni a legjobban női, férfi és gyerekek ruhának valót (szövet, carton, barchet, zefir, batiszt, grenadin), női és férfi szabókelléket, férfi és gyerekek kalapot és sapkát, menyasszonyi koszorút és fátylat, vásznat, kézi munkát és hozzá valót, batiszt schifont, czérnát, gombot, tűt és még sok minden félét.

Hogy erről meggyőződhessek mindenki, fáradjon a **SZÉKELYHIDY SÁNDOR** női és férfi divatüzletébe.

Alapítva 1864 évben.

**Szőlőbirtokosok Pincegazdasága R. t.
Nagyenyed — Aiud.**

Fajtiszta palackborok
nagyenyedi, miriszlói, sárdi, magyarigeni termelőinktől

Különlegességek:

Szürkebarát

Tramini

Som

Muskotály

Leányka

Rajnai rizling

Carbenet

Zamatos asztali borok.

Kinek kifogástalan
szőlőoltványokra

van szüksége, a legkelendőbb fajokban
 forduljon bizalommal a

TRANSSYLVANIA-szőlőoltványtelephez
 AIUD — NAGYENYED.

Járdovány és olasz rizling

nagyobb mennyiségben és kiváló minőségben
 kapható.

TÁNGEL JÓZSEF utóda
DEMETER ÁKOS

női, férfi és gyermek divatáru-üzlete és
 temetkezési vállalata

Nagyenyeden.

Nagy választék csakis kiváló minőségű női, férfi
 és gyermek divatáru-cikkekben, kötött sapkák, svette-
 rek stb.

Pipere cikkekben.

Sétabotok, nap és esőernyőkben.

Torna felszerelésekben.

Temetéseket és hullaszállításokat legolcsóbb ár-
 számításával vállalja és azokra személyes felügye-
 letet gyakorol.

Olvassa! Járassa! Terjessze!

Felhivjuk figyelmét a

VASÁRNAP

képes hetilap

jubileumi emlékszáma, melyben Benedek Elek, Kós Károly és Szentimrei Jenő szerkesztésében felvonul az olvasó előtt a nagyenyedi Bethlen-kollégium háromszázados története írásban és képekben.

Az ünnepi szám ára: 5 Lei.

Maradandó emléke lesz a jubileumi
ünnepségeknek a **VASÁRNAP** diszes,
kettős száma.

Minden háziasszony

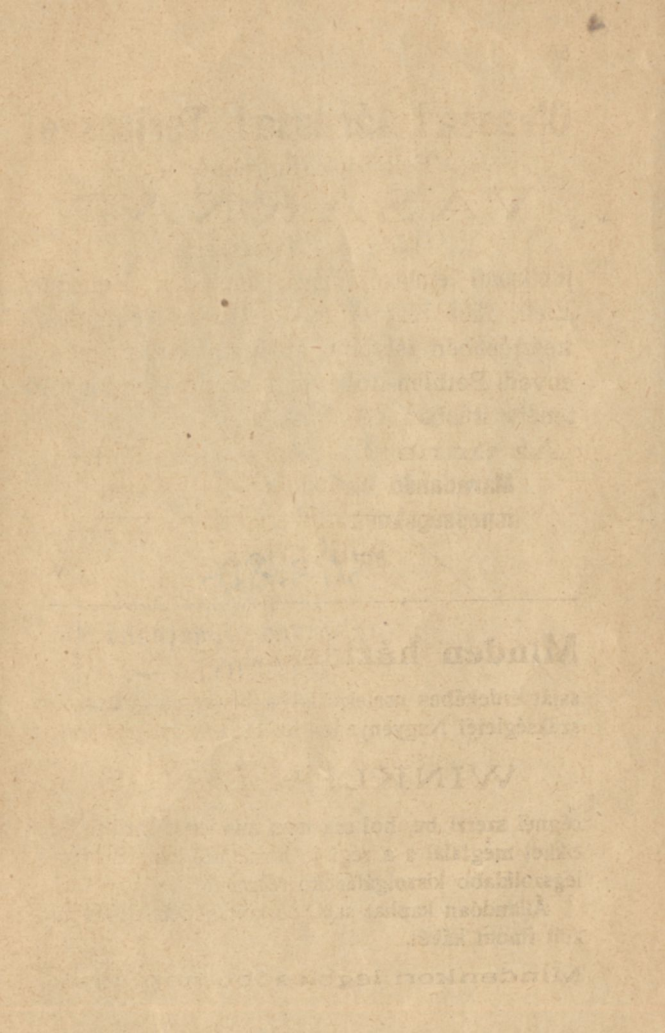
saját érdekében cselekszik, ha fűszer és gyarmatáru szükségletét Nagyenyeden az 1851-ik évben alapított

WINKLER JÁNOS

cégnél szerzi be, hol csaknem minden közszükségleti cikket megtalál s a régi jó hírnévnek megfelelően a legszolidabb kiszolgálásban részesül.

Állandóan kaphat saját pörköldéjében frissen pörkölt finom kávé.

Mindenkori legolcsóbb napi árak!

Mindennemű

dobozárut, cartonnage, cso-
magoló és göngyölőczikkeket, gyógy-
szerészi, kereskedelmi és zsír-
áthatlan dobozokat, papírt,
papírárukat,

zacskókat, tekturákat, portárczákat,
porkapszulákat és mindennemű
nyomdai termékeket,

Litografiai,

Kő- és Könyvnyomdai

kivitelben gyorsan és olcsón szállít a

Nagyenyedi

Könyvnyomda és Papírárúgyár

Részvénytársaság.

Levél- és sürgönyczim elég:

Lingner, Aiud—Nagyenyed.

LINGNER
AIUD.